

Arkivsaknr 20/09873-1
Saksbehandler Stine Hagavei

Saksgang
Miljø-, klima- og samferdselsutvalget

Møtedato
13.08.2020

Rutiner for ivaretagelse av miljø i anskaffelser

Kommunedirektørens innstilling til vedtak:

Sak om rutiner for ivaretagelse av miljø i anskaffelser tas til orientering

Mari Enoksen Hult
Konst. kommunedirektør

Mette Mohåg
Avdelingsdirektør for byutvikling

Hva saken gjelder

Miljø-, klima-, og samferdselsutvalget har bedt administrasjonen redegjøre for om det foreligger rutiner for ivaretagelse av miljø ved gjennomføring av anskaffelser.

Saksutredning

1. Generelt

Tromsø kommune har fokus på å innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere skadelig miljøpåvirkning, og fremme klimavennlige løsninger der det er relevant i samsvar med lov om offentlige anskaffelser § 5 andre ledd. I lov om offentlige anskaffelser §5 andre ledd fremgår det at «*Oppdragsgiveren kan stille egnede krav og kriterier knyttet til ulike trinn i anskaffelsesprosessen, slik at offentlige kontrakter gjennomføres på en måte som fremmer hensyn til miljø, innovasjon, arbeidsforhold og sosiale forhold, forutsatt at kravene og kriteriene har tilknytning til leveransen*».

Forskrift om offentlige anskaffelser § 7-9 pålegger oppdragsgiver å «*legge vekt på å minimere miljøbelastningen og fremme klimavennlige løsninger ved sine anskaffelser og kan stille miljøkrav og kriterier i alle trinn av anskaffelsesprosessen der det er relevant og knytte dette til leveransen. Der miljø brukes som tildelingskriterium, bør det som hovedregel vekt minimum 30 prosent.*».

Tromsø kommune har vedtatt en rekke miljøtiltak i klima-, miljø- og energiplan 2018-2025 og i overordnet anskaffelsesstrategi 2020-2023 som setter føringer for gjennomføringen av anskaffelsesprosessene. Det foreligger ingen overordnede rutiner for ivaretagelse av miljø for alle anskaffelser som gjennomføres i kommunen. Det er opp til den ansvarlige avdelingen å sikre at miljø ivaretas i anskaffelsene som gjennomføres.

Myndighet til å gjennomføre anskaffelser er tildelt *Seksjon for anskaffelser* for vare- og tjenesteanskaffelser over 1 300 000,- kr ekskl., mens bygge- og anleggsanskaffelser ligger hos Avdeling for bymiljø, herunder Seksjon for VA-, Byutvikling og Utbygging. Vi vil med dette svare ut hvordan kommunen ivaretar miljø på disse ulike type anskaffelser.

Når det gjelder ivaretagelse av miljøaspektet i anskaffelser er det viktig å være klar over at 'miljø' i anskaffelser er et vidt begrep med mange forventninger og oppfatninger. Samtidig er hensyn til miljø og spesielt løsninger for bedre miljø noe som er i stadig utvikling. Når vi starter med å utarbeide et anbud kan vi være for bakoverlente, da vil løsningene vi får være gårsdagens teknologi. Vi kan også være for ambisiøse, men kan da oppleve at leverandørene ikke er i stand til å levere det vi etterspør. Det er krevende å gjennomføre anbud, og det er en krevende øvelse å 'krysse' ambisjon med leveransedyktighet når det kommer til miljø. Her vil vi komme til å møte på mange utfordringer fremover, både fordi kommunen og leverandørene ikke har nok kompetanse på området. Det blir viktig å heve kompetansen innenfor dette området og få mer erfaring ved å gjennomføre «miljøanskaffelser».

Vi som oppdragsgiver er avhengig av å ha leverandørene med oss, leveransedyktighet er en viktig premissgiver for en vellykket måloppnåelse. Derfor er leverandørutvikling viktig da kommunen ikke selv kan innfri miljøforventningene alene. I hver enkelt anskaffelse forsøker man å vurdere hvilke miljøkrav som bør stilles og hvordan tildelingskriteriene skal utformes. Dette vil blant annet avhenge av hvilket behov som skal dekkes, hva som utgjør miljøbelastningen og modenheten i markedet.

Som et utgangspunkt planlegger vi alltid å gjøre miljø- og klimatiltak mest mulig kostnadseffektive i anbudene. Kommunens til enhver tids økonomiske situasjon bør også vurderes opp mot strenge miljøkrav i den grad disse kan være kostnadsdrivende.

2. Vare- og tjenesteanskaffelser

I forkant av hver anskaffelse utarbeides det en anskaffelsesplan hvor det blant annet skal foretas en vurdering av hvordan miljø skal ivaretas i den enkelte anskaffelse. I dette arbeidet er Tromsø kommunes anskaffelsesstrategi for 2020-2023 førende.

Seksjon for anskaffelse bruker behovsanalysen i forberedelsesfasen for å vurdere hvordan miljø i best mulig grad kan ivaretas i den enkelte anskaffelsen. For eksempel vil vi gjennom dialog med leverandører undersøke hvilke løsninger som finnes på markedet og hvordan oppdragsgivers behov kan imøtekommes med minst mulig belastning for miljøet. Allerede før anskaffelsen kunngjøres kan vi ha eliminert mindre miljøvennlige løsninger.

Det å ivareta miljøperspektivet i anskaffelser er komplisert og krevende og seksjon for anskaffelser har fokus på å øke kompetansen innenfor dette området. Målet er å igangsette dette arbeidet høsten 2020. For øvrig vises det til administrasjonens skriftlige svar på spørsmålet om vektning av miljø 40 % i tildelingskriteriene fra Klima, miljø og samferdselsutvalget (Vedlegg 1).

3. Bygge- og anleggsanskaffelser

Momenter ved miljøkrav

Når vi setter miljøkrav er det viktig å tenke på om anskaffelsen medfører naturinngrep og hvilken arealendring som foretas. Vi søker alltid å oppnå minst mulig naturinngrep i våre anbud.

Når vi skal ta hensyn til miljøpåvirkning i alle typer byggemateriell, må vi se på hele verdikjeden fra produksjon til transport, bruk og gjenvinning. Dette må også vurderes opp mot driftskostnader for produktene.

Vi har er i gang med å øke kunnskapen om totale utslipp i anskaffelser, spesielt gjelder dette bygge- og anleggsprosjekter. Det kan nevnes at det er etablert et forprosjekt for vurdering av implementering av fossilfrie byggeplasser, der Tromsø deltar med flere andre storkommuner for erfaringsutveksling og pilotering. Avdeling for bymiljø arrangerte i februar 2020 en dialogkonferanse med bygge- og anleggsbransjen for å diskutere temaet fossilfri byggeplass. En fullsatt kommunestyresal med alle typer aktører fra bransjen diskuterte miljø gjennom presentasjoner og gruppeoppgaver.

Her framkom det at modenhet hos entreprenører, utstyrsleverandører og ikke minst oppdragsgiver er en viktig premisgiver for utvikling og måloppnåelse innen miljø. I konferansen ble det for ordens skyld ikke bare diskutert fossilfrie løsninger, men også totalt utslippsfrie løsninger. Ut fra dette vurderer vi å stille krav til fossilfritt drivstoff på anleggsmaskiner i våre entrepriser. Vi må først få avklart forhold rundt leveransesikkerhet for sertifisert fossilfritt drivstoff i Tromsø samt hvordan vi som byggherre kan kontrollere at det faktisk er sertifisert fossilfritt drivstoff på maskinene.

SHA-plan

I bygg- og anleggskontrakter følges SHA-planer (sikkerhet helse og arbeidsmiljø) og HMS (helse miljø og sikkerhet). Disse planene er øverste styrende dokumenter for alt vi foretar oss.

Når det gjelder miljø er målsetningen at tiltaket ikke skal ha en varig skadelig påvirkning som følge av tiltaket. Her vises det bl. a til lover som behandling av avfall og forurensing. Kan også beskrive risikomomenter med tiltak for eks. hindre forurensinger. Det presiseres at SHA-planer kan være utformet noe ulikt da det er forskjell på sted, størrelse og kompleksitet på prosjekter.

HMS

Det går ukentlig vernerunder på de ulike byggeplassene, der eventuelle uønskede hendelser på bl. a miljø rapporteres og rettes opp fortløpende. (Eksempel kan være forurensende utslipp, tilgrisinger som diesel- og oljesøl, renslighet på brakke og ryddighet på anleggsplassen mm).

3.1. Rutine for ivaretagelse av miljø i anbud

Avdeling for bymiljø forholder seg til lov og forskrift om offentlige anskaffelser. Rutinen er at det for hvert enkelt tilfelle skal gjøres en konkret vurdering om hvordan miljøkrav er relevant for leveransen. I utførelsesfasen gjøres oppfølging av entrepris- og prosjekteringsarbeidene detaljert ved kontroll på byggeplass og ved deltakelse i prosjekteringsmøtene, da også de forhold i leveransen som gjelder klima- og miljøforhold.

Vedtatte Klima- miljø- og energiplan (KME-planen) brukes som rettesnor med hensyn til miljøkrav i anskaffelser av nye bygg. Den etablerte rutinen består i at de aktuelle tiltakene gjennomgås og vurderes i hvert enkelt prosjekt. Det vurderes da spesielt med hensyn til tiltak:

- 1,21 Klimagassregnskap
- 1,22 Fossilfri anleggsdrift
- 2,5 Blågrønne løsninger
- 3,4 Begrenset støvproduksjon
- 3,47 Revidering av kravspek
- 3,48 Massivtre
- 3,49 BREEAM
- 3,50 Sykkelparkering
- 3,51 Miljøoppfølgingsplan
- 4,2 SD anlegg
- 4,4 Null- eller plussenergi bygg
- 4,7 LCC for solceller.

Tiltakene i KME-planen, i tillegg til øvrige prosjektspesifikke miljøtiltak, ivaretas gjennom en Miljøoppfølgingsplan (MOP) som beskrevet i tiltak 3,51. MOP'ene viser oppfølging av miljøkriterier fra planlegging, via prosjektering til utførelse og kontroll. For at KMS-utvalget skal kunne få et innblikk i hvordan miljøtiltakene materialiserer seg i byggeprosjektene, er det vedlagt et utvalg av sådanne MOP'er for prosjekt i ulik fremdriftsfase. (Vedlegg 2, 3 og 4). MOP for Fergevegen ble for øvrig utarbeidet før KME-planen ble vedtatt).

Vedrørende tiltak *1,21 Klimagassregnskap* kan man som et eksempel vise til klimagassrapport for Sommerlystvegen (Vedlegg 5) som viser hvordan bygget er prosjektert for å holde seg over kravet til 30 % reduksjon.

Vedrørende tiltak *1,22 Fossilfri byggeplass* er omforente krav og kontrollprosedyrer under utarbeidelse og vil bli medtatt i fremtidige konkurransegrunnlag for entrepriser. Det må her tas hensyn til modnethet og tilgjengelighet i markedet for i praksis kunne få oppfylt tiltaket.

Vedr tiltak *3,48 Massivtre*, er dette tiltaket implementert i byggeprosjektene Vikran Barnehage og Sommerlystvegen Barne- og avlastningsboliger. Avdeling for bymiljø vil evaluere disse tiltakene i ettertid, og vurdere kost-, nytte- og miljøeffekt for å eventuelt implementere dette tiltaket i flere byggeprosjekt.

Vedr tiltak 3,49 *BREEAM* er dette implementert i byggeprosjektet Sommerlystvegen Barne- og avlastningsboliger. Vedlagte Pre Assessment Estimator viser hvordan BREEAM- kravene er prosjektert inn i byggeprosjektet (vedlegg 6). Avdeling for bymiljø vil evaluere dette tiltaket i ettertid, og vurdere kost-, nytte- og miljøeffekt for å eventuelt implementere dette tiltaket i flere byggeprosjekt.

I byggeprosjektene har man i lengre tid også benyttet LCC (Livssyklus kostnader) beregninger i våre konsept valg, selv om dette ikke er nevnt eksplisitt i KME-planen for byggeprosjekt. Vedlagt også et eksempel på LCC beregning av gulv- og veggoppbygging for Sommerlystvegen (vedlegg 7).

For øvrig vises det til vedlagte notat av 18.03.2019 fra Seksjon for utbygging til Ordfører (vedlegg 8) som også omtaler det som her er etterspurt. Heri nevnes at Seksjon for utbygging er aktiv deltaker i et nasjonalt fellesinitiativ for avfallsfrie byggeplasser.

Alle overfor nevnte tiltak er en del av prosjekteringskriteriene fra byggherre, og danner derav grunnlag for utarbeidelse av konkurransegrunnlag for entreprisene. Tiltakene vil derfor ikke fremgå som evalueringskriterier med en gitt vektning i konkurransene, men absolutte krav som må innfris av tilbyder.

Her et eksempel fra Seksjon for vann og avløp: Entrepriser utføres etter kontraktsstandard NS 8405 og beskrives etter NS3420. Det vil si at alt som skal leveres beskrives i detalj.

- Tilbudsforespørslene beskriver blant annet tiltak for;
- Støy
- Støv
- Arbeidstidbegrensninger
- Håndtering av forurensede masser
- Avfallshåndtering
- Marksikringsplan for sikring av eksisterende vegetasjon mm

Beskrivelse av dette ligger i egen mal for tilbudsforespørsler for prosjektering eller entrepriser. Håndtering av f.eks. forurensede masser er beskrevet i mal for tilbudsforespørsel prosjektering og tekst er utformet i samarbeid med Seksjon for klima, miljø og landbruk. I tillegg til standard tekster i maler for tilbudsforespørsler, har VA sjekklister der også klimatilpasning og miljøkrav fremkommer og ivaretas i beskrivelse for entreprise. I disse sjekklisterne inngår også tema som optimalisering utslippspunkt avløp, miljørisikovurdering ved prosjekterte overløp for avløp, nødvendige utslippstillatelser og andre pkt. i forhold til forurensningsfare ved utslipp avløp.

I prosjekteringen legges det vekt på å inngå samordningsavtaler med andre eiere av teknisk infrastruktur (kabler, fjernvarme, søppelsug, annet). Det har stor verdi å gjennom samordning av gravearbeider få ned den totale miljøbelastningen. I tillegg er reduksjon av belastning for omgivelsene/publikum også positivt.

Seksjon for vann og avløp har hatt stort fokus på klimatilpassede løsninger og har utarbeidet egen kommunedelplan for overvannshåndtering. Denne ble vedtatt i kommunestyret 27. mai 2020. Tiltak for klimatilpasninger beskrevet i denne kommunedelplanen vil tas inn i egne prosjekter samtidig som kommunedelplanen videreføres som krav gjennom kommuneplanens arealdel, reguleringsplaner og utbyggingsavtaler.

Veien til miljøambisiøse anskaffelser

Anskaffelsesstrategien er kommunens strategiske dokument for mål og ambisjon innen miljø i anbud. KME planen er kommunens operasjonelle plan med handlingsplan for miljøtiltak, som også sees på i anbudsprosessene. Når planen rulleres bearbeides tiltakene i tett samarbeid med seksjonene som har behov for anbud. For å lykkes med dette er det en viktig premissgiver

at vi har en politisk involvering i arbeidet, slik at vi unngår benkeforslag som ikke er godt nok faglig kvalitetssikret av administrasjonen ift konsekvenser og gevinster. Dette skal ivaretas med flere orienteringssaker i MKS-utvalget og samarbeidsmøter underveis i prosessen med KME planen.

Mens miljøtiltakene i anbudene blir stadig mer ambisiøse, krever dette at administrasjonen også tilpasser seg i takt med utviklingen. Herunder: kompetanse, kapasitet, prosedyrer, kontrollregimer, rapportering og ressurser. Vi skal gjøre oss erfaringer fra andre offentlige aktører som kan inspirere oss, samtidig må tørre å pilotere nye løsninger og anbudsformer og erfare av det.

Vedtakskompetanse

Miljø-, klima- og samferdselsutvalget

Vedlegg

1. Bruk av miljø som tildelingskriterium
2. MOP Sommerlyst
3. MOP Vikran
4. MOP Fergeveien
5. Klimagassregnskap rapport Sommerlyst
6. BREEAM-NORD Sommerlyst
7. LCC Sommerlyst
8. Notat – klima, miljø og energi -Seksjon for utbygging